

ЖАРСТВОЦЬ

СКОРОПАДСЬКИЙ І СКОРОПАЧУК

1938

ДРУКОМ "НОВОМУ ШЛЯХУ"
САКАМУН, САК.

БРІК

Printed in Canada.

Є іноді неймовірним, до яких згіршуючих явищ доходить в житті поневоленої нації, де немає на горі судді, який казав би, що моральне, а що ні. В українському партійно-опортуністичному житті можна найти стільки проявів національного нігілізму, стільки несумлінного рахунку на те, що немає ще власної української караючої руки, яка судила б за кожний гріх! Люде, яким в нормальних умовах державного життя, коли не належався б фізичний кінець, то бодай моральний—яким не остало б нічого другого до кінця життя, як мовчати й соромитися—ці люде скрізь у нас сьогодні кандидати на гетманів, президентів, міністрів, спасителів вітчизни. Бо немає над ними національної екукутиви, бо можуть у безконечність спекулювати—раз надіючися, що нація забула їх гріхи, вдруге—що повірить, що за їх блофом і гримкими словами криється здібність чину і—чесність.

Коли неможливо всім цим людам зробити того, що зробила б з ними Українська Держава, то злочином супроти Нації було б толерувати і здвигати байдуже плечима на їх все нові "подвиги", за які раз волосся підноситься на голові, вдруге палають лица, а за кожним разом стискаються п'ястуки. Якби не всі вони—українська справа стояла б сьогодні інакше! Конечно їх морально вбивати! Конечно чистити поле для людей національної честі, відданості й волі визвольного Чину! Найдоцільнішим буде тут показувати українських національних шкідників і кліки, які вони очолюють—в повному світлі, які вони є тепер, які були вчера й позавчєра! Бо є геніяльною прикметою всіх цих людей те, що вміють знаменито маскуватися! Що є добрі пропагандисти, а радше до брі знавці реклями. Що потраплять творити довкола себе ореоли й вкривати димовими заслонами все те, що розоблачувало б їх перед суспільством!

На чолі всіх їх стоїть одна людина, що послідовно й уперто грає свою партію карт на шкурі Української Нації—і ніяк не тратить надії на виграну! Ця людина—це "гетман" Скоропадський! Як це можливо, що він сьогодні взагалі захищується до Української Нації, коли до неї він не захищувався ні перед 1917 роком ні в час свого скороминаючого гостювання в Києві від цвітня до грудня 1918 року? Як це можливо, що Скоропадський далі робить політику, коли він політично скомпромітований раз на все? Як він може у-

ходити за майбутнього “визволителя України”, коли він найбільше цвяхів забив у домовину цієї ж України? Як він може звертатися до мас Української Нації, коли він ворог цих мас, вобілення суспільної реакції, протектор поміщиків і поліційного режиму? Як він може уходити далі за українського “гетмана”, коли він з волі України ним ніколи не був, коли вся Україна прогнала його з “престолу” і коли він взагалі не то гетманом, але не є навіть тим, що заслуговував би на назву порядної людини з чистими руками й совістю, не кажучи вже—значнішою індивідуальністю?

На всі ці питання можлива тільки одна відповідь: Нічим необмежена вільна гра сил в жируванні на політиці в дійсності поневоленої нації доводить до того, що взагалі всякий, хто має досить безличності й хитрості, може стати “гетманом” і чим тільки захоче: бо ж є в нас і “гетман” Остряниця, і “гетман” Макогон-Розумовський, і “законний уряд” з портфелями й авансами, і “фашистський центр” у Білгороді—і чого в нас тільки немає? Оця повна свобода кожному дурневі, чи авантюрникові, чи просто злочинцеві, “визволити” Батьківщину—попірана нашими ворогами—є найбільшою причиною лиха! А далі—нікуди правди діти—невелика сполітованість деяких шарів українського суспільства, що йде на леп шумних фраз, блофів з українською повітряною флотою, урочистих посланій, булави й штрассового пера на чубку, чи “престолонаслідника” з рожевим личком і тонкими манірами. І врешті оце просто політичне лізство, через яке люде не завдають собі труда прозріти нажкрізь в теперішньому й минулому поодиноких “гетманів”, “президентів” і “міністрів”.

Бо ж напrawdę, своїй майбутній жінці не прощаємо, коли зона має пляму на своєму минулому—а в політиці, де йдеться про долю не нашу особисту, а долю мільйонів, ми готові процати. У нашій майбутньої жінки не дивимося на ляк і пудер і на кокетливі слова, а шукаємо природньої краси й характеру—а в політиці ми готові ловитися на зовнішність і фразу. Ні—коли ми це робимо, доказуємо щераз, що ми незріла нація! Бо політика серйозне діло, хто його—чи це буде провід чи маси—тракує несерйозно, той є національно недорослий! І поки Українська Нація не навчиться політично думати, доти Україна не буде щасливою!

Треба глянути на одного чи другого “гетмана” і т. п. спеулянтів таким розуміючим зором, щоб вони нарешті втратили свої моральні шанси, що хоч би тільки найменша частина успільності остає в тенетах їхньої облуди. Просверліти їх зо-

ром людей, що свідомі своєї національної й особистої гідності—не дають нікому жирувати на власній легковірності й потім сміятися з них до розпуку в своїх “кабінетах”. Щоб, як “гетман” Скоропадський, могли по московськи радісно цвенкнути собі в ванзейській віллі, скільки разів вдається йому якась спекуляція на політиці з наївними малоросами. Ставити треба щераз і щераз під прожектори минуле й теперішнє пана “гетмана”—може нарешті він втратить свою московсько-генеральську самопевність і нахабність називати себе “ясновельможним” і опиниться там, де йому місце: одним з виміраючих царсько-московських генералів, що сходяться разом на балі й патріотичні академії, згадують “матушку” і мріють про нового царя на петроградському троні!

—о—

Павло Скоропадський є потомком гетмана Івана Скоропадського, що зрадив гетмана Мазепу й засів на гетманському престолі по царській волі, у всьому будучи послухним зряддям цієї волі. Це одна з найсумніших постатей історії України. Таким робом ця традиція радше некорисна для Павла Скоропадського. Його батько—Петро, “ледащо хитрий пан, потомок гетмана дурного... кругом паскуда”, як каже про нього Шевченко,—теж не окраса в родовому дереві майбутнього “гетмана” України. Остаточо—це не суттєві моменти для вартості людини, що її пращур і батько були дурними чи ледащими. В кожному разі з дому й від предківської крові Павло не розбагатів ні національним духом ні вартостями характеру...

Майбутнього “гетмана” змалку відослали до Пажерського корпусу в Петрограді й він ніколи не мав нічого спільного з Україною аж до 1918 р. Може власне був тоді одним з цих неофітів українства, що нагло запалали довго глушенням огнем до нового ідеалу й спалили в цьому вогні всі кайдани чужого духа й отруту чужої ідеї? Так можна чути про Павла Скоропадського з уст його прославлювачів. Але незбиті факти й десятки свідоцтв різних людей, що знали Скоропадського трохи ліпше, як редактори його реклямових рептильок, врешті й він сам—говорять щось зовсім друге! Хай говорять ці факти й свідоцтва:

Добре знайомий і співпрацівник “гетмана” М. Могилянський пише про нього:

“Вихованець Пажеського корпусу, Павел Петрович Скоропадський і по народженні, і по вихованні, і по службі належить цілковито до придворної російської аристократії, до тієї частини російського дворянства, яка робила кар’єру при дворі. Немає що й казати, що до тієї ролі, яка припала йому за сліпою примхою історії, він у ніякому відношенні не був приготований і вже в кожному разі ніколи не мріяв про відродження

з минулого—історичної археології гетманства”.)

Теж добрий знайомий Скоропадського, московський старшина й письменник Ю. Галич, пише про “гетмана”, що він “який належав до Росії і вихованням, і родинним походженням, і довгою військовою службою, не міг назавжди віддуратися Росії... Він хотів заховати Україну від руїницької навали большевиків, щоб у відповідний момент, на тих чи других підставах повернути її законному господареві—Росії”)

В цього самого автора ще така добра характеристика Скоропадського:

“Зв'язаний німецькими ланцюгами, заплутаний в протиріччя і придворних інтригах, не розбираючися в людях, що його оточували, гетман Павло Скоропадський, на своїй відповідальній становищі не виявив ні мудрості, ні гнучкості, ні передбачливості державного мужа... Це звичайсьенька, пересічна людина з добрими й злими прикметами свого середовища, що за мінливою примхою історії опинилася при кермі оманної держави”)

Пише про Скоропадського генерал Врангель:

“Він дуже добре служив—й відзначився великою справністю. Дуже бережний, він уже молодим старшиною був призначений полковим ад'ютантом і довгий час займав це становище. Начальники були завжди з його дуже задоволені й охоче висували його на кращі становища, але вярші його не любили. Порив, розмах і рішучість—ці властивості були йому чужі”)

Генерал же Черячукін пише:

“Сам Скоропадський, генерал світи Його Величності, любив Росію. Він зло нагадував українця і на вигляд і по своїй вдачі... Як російський генерал, він болів душою з приводу розднання Росії”)

Врешті свідство дуже близького до Скоропадського феодала Г. Лейхтенберського, який пише, що

еликий землевласник Малоросії, гвардейський старшина й генерал із очення царя Скоропадський був людиною чисто російської культури”).

Цей же автор пише про політичну лінію Скоропадського ін. таке:

“Пов'язаний із Скоропадським нитками товариства й приятелювання я відував його тоді (в час гетманування—прим. М. Р.), коли лише хотів. вало, що він відкривав мені своє серце, знаючи, що таємниця його я не крию. Він пробував прийти до згоди з командантом добровольчої армії і. Денікіном; при посередництві ген. Дутова він хотів простягнути руку ліралові Колчакові. Залізне півколо таким чином поступово витворюва-зі б з півдня Росії проти большевицького безладдя в Москві й Петер-зніа та й то не завжди, репрезентували новонароджену українську дер-зу в країнах, які визнали її існування... Таким чином все здавалося йшло кращого... Якщо Скоропадський під натиском німців був позбавлений омоги відверто заявити, що незалежність України продовжується лише моменту, поки в Росії не створиться дійсний уряд, то тепер вже можна осно сказати, що такою була думка гетмана від самого початку. В залежній” Україні він бачив лише ядро, яке, в один прекрасний день, упує всі творчі сили всіх частин Росії, щоби звідтіля зломити больше-ч і створити нову Росію, де Україна була б, на випадок потреби, авто-нонархією. Якщо установчі збори Росії встановили б конституцій-нонархію, то гетман хотів заграти ролю Богдана Хмельницького, який

в 1654 р. привів малоросійських козаків під зверхність московського царя. І коли Скоропадський виступив після перемоги над німцями з такою за-явою, він висловив лише свою заховану думку, заховане почуття”)

Генерал Денікін передає в своїх спогадах таку розмову Скоропадського з послом Добровольчої армії Марковим:

“В грамоті (про федерацію з Росією—прим. М. Р.)—сказав гетман В. Маркову—я ясно висказав те, що давно хотів, але не міг раніше... Я писав Ніколаю Ніколаєвічу, що прошу його і пропоную йому взяти командуван-ня над всіми військами колиш. Росії і владу. Його особа повинна поеднати всіх нас генералів, бо ми лише сваримося. Коли він зробить не тільки головнокомандуючим, але й правителем, я з радістю й без вагань передам йому цілу свою владу”)

Так переказував “гетман України” великому князеві мос-ковському...

Російський письменник Іван Нажівін наводить такий факт: “Коли московська депутація від “Союзу земельних власників” постави-ла перед “гетманом” рубом питання про “сепаратизм”, він відповів: “Да, господа, я конечно, стою за самостійною Україну. Но ету самостійную У-краину, когда придет время, я положу к ногам Его Императорского Ве-личества”)

Подібний факт наводить у своїх спогадах Н. Кришевській, іменно що Скоропадський сказав раз своїм приятелям:

“Я беру Україну революційною и хмельною, чтобы создать в ней по-рядок и сохранимь ее от большевизма. Но, когда наступит оздоровление Рос-сии, я поднесу ее государю уже выздоровівшую, как лучшито жемчужину в царской короні, как неотемлемую часть Российской Имперіи”)

Врешті пише ще таке про П. Скоропадського в своїх спо-гадах ген. Лукомській:

“Після сніданку гетман запросив мене до себе в кабінет і дуже га-ряче пояснював, що він згодився бути обраним на гетмана лише тому, що на його погляд це ще був найкращий вихід із створеного становища; що він не “ширий українець”, що вся його праця змагатиме лише до створення прядку та доброї армії на Україні і що, коли Великобританія позбудеться большевизму—він перший піднесе свій голос за обєднання з Росією, що він чудово розуміє, що Україна не може бути самостійною, але обставини примушують його тимчасово удавати з себе “широго українця”.)

А отаман Донського Війська Краснов наводить такі сло-ва “гетмана України”:

“Ви розумієте—казав Скоропадський до Краснова—що я, флігель-ад'ютант та генерал світи Його величності, не можу бути щирим україн-цем і говорити про вільну Україну”)

“Граючи ролю голови незалежної держави, що змагала до віло-кремлення від Росії—пише згадуваний уже ген. Черячукін про Скоро-падського—він одночасно з цим був готовий цілковито допомогти Добро-вольчій армії, що проголосила гасло—єдина, неділима Росія”)

Стільки московських свідчень про Скоропадського. Чи можна припустити, що всі ці люде брешуть? Чому вони ма-ли б це робити? З якою метою вони мали б представляти свійому народові “гетмана України”, самостійника й мазе-пинця, як цього хочуть прибічники Скоропадського—російсь-

им патріотом? Або чи спростував десь Скоропадський поодинокі твердження москалів, про які вище була мова? Автім, аведім ще тут наразі тільки один голос з ділянки московської рактичної політики. Московська еміграційна організація “Національний Союз Нового Покоління” дає в брошурі “Українській вопрос” точні інструкції своїм членам, як поборювати українство. При вичислюванні всіх українських груп пишеться в брошурі в наступний спосіб про Скоропадського:

“Одинокого гетьмана Скоропадського забороняється поборювати членам НССП, навпаки, члени мають пособляти Скоропадському та ширити його ідеї серед українців! Бо Скоропадський не є українцем, по своїй культурі та психології він руский великодержавник. Його політичні ремління обмежуються до концепції федерації з Росією. Федеративний жим запевнює перевагу та панування рускої нації. Поборювати Скоропадського—значить валити основи російської великодержавності”.

Питаємо: Чи так будуть говорити москалі про того, хто хоче самостійної України?

Але загляньмо ще тепер до споминів самого Скоропадського—тут уже брехні немає напевно. Є зате щирість людини, а так чужа духом українству, що не здає собі навіть справи, що пише сама на себе річі, які її компромітують в очах того ж українства. Скоропадський розповідає про вступлення в нього українського духу, що з моментом, коли цар зрікся естола, “для людей його (Скоропадського—прим. М. Р.) ітогляду настала можливість і необхідність вибрати свій більший шлях життя й праці, з хвилиною, коли... імператор, ікшися престолу за себе й свого сина, звільнив тим самим од присяги.”)

Ствердивши отак, що тільки уступлення царя зробило з того “українця”, “гетьман України” широ признається, що коли не приймав участі в новітньому українському русі”, коли в березні 1917 р. вперше довідався з “Кієвской Мысли” про українську демонстрацію, то подумав, що це “робота воїнів з метою завести розбрат в нашому (читає: російському! прим. М. Р.) тилу”. Скоропадський оповідає далі, що йому зводилося сперечатися” зо своїм адютантом Черницьким. Йі надавав українському рухові велику ролю. “Але—пише Скоропадський—Черницький, як поляк, був гасним ворогом зій і тому в цих питаннях я не мав до нього довіри”. Інший як Ходкевич намовляв його прийняти участь в українсько-русі. Та Скоропадському, як він пише, “здавалося все це іо цікавим”).

Кліка Скоропадського виносить під небеса заслугу майнього “гетьмана”, що він зукраїнізував, мовляв, свій корпус. Але спомини “гетьмана” кидають на цю справу дуже пе-

решконливе світло. Скоропадський пише, що коли в липні 1917 р. український комісар Скрипчинський запропонував йому, за згодою головнокомандуючого Гутора, українізувати корпус, він—як сам признається—“відповів майже негативно”. Коли Скрипчинський почав промовляти до його українського походження, Скоропадський заявив, що “замало знає й зовсім не співчуває українському соціалістичному рухові, який тоді панував, що з цього руху ніякого добра не вийде, що він сам пан, а весь цей рух іде проти панів і що таким чином він ніколи не зможе обіднатися з провідниками цього руху”)). Ось які причини мав антисоціалізм Скоропадського—шлось про “полтавское іменіе”!

Українізацією Скоропадський зайнявся лише тоді, коли почали цього домагатися москалі: генерал Духонін, що прохав його “прискорити українізацію, вказуючи на те, що він десь бачив українські частини, які на нього зробили добре враження” і генерал Корнілов, що просто наказав йому українізувати корпус”)). Оба московські генерали вважали, що українізація врятує бойоздатність армії. Про ніщо друге не думав і Скоропадський. Домагаючися від нього українізації корпусу, Корнілов, характеризуючи український рух, сказав: “Все це пусте. Головне—війна. Все, що в таку хвилину може збільшити нашу силу, ми повинні брати. Що ж до української Ради, то пізніше ми це все розберемо. Українізуйте корпус!” Почувши ці слова—пише Скоропадський—і “сам не маючи других думок, як тільки продовження боротьби на полях би.ви”))—поїхав українізувати корпус для добра й перемоги “Росії”!

Один з панегіристів скоропадщини, проф. Д. Дорошенко сам признає на сторінках московського журналу “Голос Минувшого”, що

“Скоропадский смотрел на украинизацию частей русской армии лишь, как на средство оживить дух армии и поднять ее боееспособность для продолжения борьбы на фронтѣ”)).

А вже найцікавіша згадка ген Денікіна про українізацію Скоропадським свого корпусу. На маргінесі цієї українізації заявив Скоропадський Денікінові, що

“про його (Скоропадського—прим. М.Р.) діяльність складалася хибна думка, мабуть на підставі історичного минулого родини Скоропадських, що він сам “істинно русский человек”, старшина гвардії—цілковито чужий самостійності; виконував він лише доручення йому начальством завдання, якому (целю українізації—прим. М. Р.) сам не співчуває”)).

І “українізація” не помогла царській армії.—Ген. Скоро-

ніх справ гетманського уряду. М. Могилянській називає його в своїх цитованих спогадах **“русским челоѡком до мозга костей”**. Німецька газета “Берлінер Тагеблят” (19 серпня 1918) помістила інтерв’ю цього українського прем’єра, де він заявився за федерацією з Росією. Змагав до зміцнення московського елементу в Україні, прикликуючи з Московщини на відповідальні становища в Україні відомих царських реакціонерів—москалів. Не вмів навіть говорити по українськи.

С. Гербель—міністер продовольчих справ й останній прем’єр гетманського уряду. Колишній харківський губернатор, потім царський міністер земельних справ. **Москаль, свідомий ворог українства**. Бажаючи забезпечити наступ московських добровольчих армій на Україну, він навмисне приховав на Чернігівщині й Харківщині великі запаси хліба, сукна й зброї, що їх опісля захопили большевики. Про цей очевидний саботаж Гербель хвалився згодом князеві Є. Трубецькому). В 1919 р. стає на службу Денікіна, що зразу призначає його головноповноваженим у харчових справах.

М. Чубинський—міністер юстиції. Колишній царський сенатор, **російський патріот**. До створеного собою сенату втягнув на $\frac{3}{4}$ колишніх царських сенаторів, в судівництві вів вразну русофільську політику, виступив проти Українського Правничого Товариства, покликуючи до життя “Юридическое Общество”. Опісля пішов на службу до Денікіна й старався всіми способами реґабілітувати себе з українства.

О. Романов, наступник Чубинського на пості міністра юстиції. Навіть один з оборонців гетманщини, Дм. Дорошенко, називає його **“переконаним русофілом, що обороняв у своїйому відомстві права російської мови не за страх, а за совість”**). На його інтервенцію протоколи Сенату почали складатися в двох мовах—московській та українській.

М. Василенко—міністер освіти й президент державного сенату. Активний член московської партії “кадетів”, редактор часопису “Кієвскіе Отклики”, в 1917 р. товариш міністра освіти в кабінеті Керенського. Нехтував потреби українського шкільництва, а **попірав всіми силами московське шкільництво**. Перевів окремим законом урівноправнення московської мови з українською на університетах, що—зогляду на наставлення й склад професури—означало усунення української мови з високих шкіл України. За цього міністра уряд “гетмана” хоч і заснував для милення очей громадської опінії український університет у Києві, але під натиском москалів винесено цей університет далеко за місто в будинки артилерійської школи—соли в властивому університетському будинкові в центрі міста

остався реакційний московський університет.

Ю. Вагнер—міністер праці. Цей зросійщений німець **один з перших підписав протест професорів київської Політехніки проти українського руху, надрукований у 181 ч. “Кієвлянина” в 1917 р.**

Г. Афанасьєв—державний контрольор, згодом міністер закордонних справ, **москаль із Уфи (Сибір)**. Послідовний ворог українства, вів кампанію проти української мови, яку називав **“грубою й угловатою”** (в записці до Ради Міністрів 15 вересня). Як міністер закордонних справ ув останньому кабінеті Скоропадського, намагався якнайскорше підпорядкувати Україну командуванні московських добровольчих армій.

В. Колокольцев—міністер земельних справ. **Москаль**, що вів таку ненависницьку політику проти всього, що українське, що викликав страйк нищих урядовців усіх міністерств проти себе. Його земельна політика змагала до повного матеріяльного винищення українського селянства й попірання московсько-поміщицького елементу в Україні. Він відповідальний за нечуване переслідування українського селянства **“карними отрядами”**. Згодом міністер земельних справ у Денікіна.

С. Гутнік—міністер торгівлі. **Зросійщений жид**, член партії “кадетів”. Визначний діяч “Протофісу” (спілка організації продукції, торгівлі, фінансів і сільського хазайства), вразно протиукраїнської організації, що зорганізувала **“вибори”** Скоропадського **“гетманом”**. Вів боротьбу з українською мовою.

Генерал О. Рогоза—міністер військових справ. Типовий царський генерал, що окружив себе цілим штабом москалів й **відпекувався усього українського**. Був проти українізації війська.

А. Ржепєцкі—міністер фінансів. — **Зросійщений поляк**, член партії “кадетів”, **ворог українства**. Завів на місце гривні—каґбованця, цебто московського рубля з перекладеною на українське назвою.

І. Кістяковський—міністер внутрішніх справ (після Лизогуба). Про нього пишуть:

“Кістяковський був безперечно росіянином, що дивився на Україну, як на тимчасовий політичний організм і припускав для України лише деякі автономні права”).

За його міністерства почалися нечувані переслідування українських діячів, заборони “Просвіти” й т. д.

С. Завадскі—державний секретар. Пише сам про себе, що завжди **“почував себе російським патріотом”**). Виступав проти української мови. Після впадку Української Держави на еміґрації в Празі відверто заявив, що стоїть за **“єдинство**

рускаво племена" і є "проти всякого сепаратизму"²²). Саме цю людину—С. Завадського—назначив був Скоропадський своїм наступником на випадок власної смерті! Отже Скоропадський був справді глибоко відповідальний перед... майбутнім московського панування в Україні!

Деять із гетманських міністрів (Василенко, Ржепецькі, Тербель, Гутнік, Романов, Зінковський, Колокольцев, Вагнер, Афанасьєв і Завадські) підписали записку прем'єрові Лизубові в жовтні 1918 р., в якій висловили домагання федерації з Росією. "Гетман" пішов в наступному місяці по лінії тих бажань, що були й його власними. Отже не сталося нічого несподіваного—завершилася була діяльність, мрії й бажання цілої "гетманської" верхівки.

Коротко ще згадати б, що голова Адміністр. Генер. Суду **Д. Носенко** виступав проти української мови, теж саме директор Державної Друкарні **Ювенко**, прокурор Карного Департаменту Сенату **Тізенгаузен**, товариш Державного Секретаря **Романов**, сенатор **Лашкар'єв**, директор департаменту Державної Варти **П. Акерман** і безчислені другі²³). Начальник генерального штабу **О. Сливинський** виголосив на одній нараді таршин промову, в якій заявив:

"Тепер настав момент, коли треба говорити прямо й відверто. Настав час відродження Росії... Я прошу вас вважати, що всі працюєте в цьому озумінні і в цьому напрямі, що ваша праця має завданням нашу участь процесі відродження Росії, в тісному контакті з усіма силами, що йдуть о цієї мети"²⁴).

Нарада старшин українського ген. штабу висловлюється а об'єднанням усіх армій на території колишньої Росії під командою Денікіна!

Пригляньмося ще, як виглядала гетманська дипломатія, що репрезентував за Скоропадського Україну закордоном:

До Берліну вислано послом барона **Штенгеля**. Радником посольства призначено москаля **Іванова**, секретарем—**Лайна**. Німці називали членів українського посольства в Берліні "росіянами з українського посольства"²⁵).

В Туреччині був послом **М. Суковкін**, секретарем князь **єнішев**, а другим секретарем **Стеблін-Каменскій**, старшим аше малорос **Хорунженко**, що після приїзду до Царгороду уважав себе зразу називати Хорунженков, другим аташе—мосль **Васілев**.²⁶)

На чолі місії до скандинавських держав поставив Ско-

ропадський царського генерала **Б. Баженова** з радником, змосковщеним німцем, **Е. Тімротом**.

На Доні репрезентував Україну ген. **Середін**, в Москві—консуль **М. Кривцов**. Врешті до Франції вислано добре вже нам відомого **М. Могилянського**.

Ще кілька призвищ адміністраторів (по містах, губерніях і повітах) за гетманщини:

Київським столичним отаманом призначено генерала **Ханукова**, одеським міським отаманом—колишнього губернатора в Чіті (Сибір) генерала **Мустафіна**, миколаївським—генерала **де-Бонді**. А ось назвища з провінції: чернігівський староста—**Малахов**, горішне-дніпровський—**Деменьтев**, новомосковський—**Комаров**, олександрівський—**Ключніков**, славяносербський—**Кудрянов**, маріюмпільський—**Харадатаєв**, елисаветградський—**Верещагін**, ананівський—**Корбе**, харківський—**Плещев**, ізюмський—**Ярцев**, зміївський—**Сас-Тисовскі**, вінницький—**Ренненкампф**, лятичівський—**Соловійов**, корочанський—князь **Волконскій**, гадацький—**Мельніков**, константиноградський—**Фляге**, лубенський—**Грачов**, миргородський—**Лапов**, прилуцький—**Домонтович**, роменський—**Русанов**, пирятинський—**Юскевіч**, і т. д.²⁷).

На чолі київського губерніяльного староства станув **Іван Чарторижський**, що був в час війни губернатором окупованої москалями Тернопільщини. В його устах усі свідомі українці були "мазепинці", Тернопільщину він намагався всіма силами русифікувати²⁸). Харківським же губерніяльним староостою був ген. **П. Залескій**, який пише сам про себе, що "українську мову не признавал, как нововведение, никому не нужное"²⁹). Згодом посвятив усі свої сили формуванню московської "южної армії".

Згадати б тут ще що гетманський уряд затвердив київським митрополитом **Антонія**, переконаного ворога всього, що українське. Зприводу вступлення **Антонія** на митрополичий пост, писав **С. Єфремов** у "Новій Раді":

"Обрано людину, що раз-у-раз ворожим дихала духом проти України, що неситим оком поглядала на сусідню Галичину й давала у себе захисток зрадникам рідного народу, що зробила собі репутацію найзапеклішого обрусителя й реакціонера". Цей митрополит забороняв м. ін. читати євангеліє в українській мові, що була для нього "базарна"³⁰).

Так було отже на найвищих верхах "гетманської" України. Що діялося кругом цим верхів?

"Новий Шлях" (Канада) писав свого часу на тему скоропадщини 1918 року:

“Українство має тисячі причин ненавидіти й смертельно ворогувати з ленінською революцією, та мимо цього, здається, найменше в нас є підстав нарікати на ту місію безоглядного винищення цієї “еліти”, яку вони виконували... Бо еліта ця й для поневоленого Українського Народу була відвічним прокляттям! Коли ж одначе большевизмові цілі легіони, врятованих від революційного буревію, “істинно-руських” людей, що всю вою енергію й міжнародні впливи вживають на поборення та оплюгавлення так зненавидженої ними української визвольної справи—то “честь” цієї “рятувкової акції” по праву належить нікому іншому, як... Скоропадському й цілому його правлінню”.

“Бо перше—писалося далі у “Новому Шляхові”—що зробила гетманька “державна”—це широко розкрила двері України для всіх “консервативів”... в “общеросійском” масштабі. Зіхавши з глузду від страхів революції—“превосходительства”; “сіятельства”; містично-розбещені полюбовиці “отца Распутіна”—царської й півцарської крові; “імператорські” містри; православно-царославні поли й архіереї; манерно сюсюкаючи “Жоріки” і “Пери” з петербургських сальонів і гвардій; мілюковського типу представники “російської демократії”, яка сама тепер гнала їх в трино;... чиновники, літератори, артисти, політики—з Петербургу, Москви, сква, Клязми і Вятки—все посунуло на “благонамеренную Малоросію”!

За Скоропадського Україна стала, як пише історик української революції, “форпостом усеросійської єдинонеділимчеської контрреволюції”¹). “Гетман—пише цитований уже Чечячукін—широко відчинив двері гостинності всім тим, хто є сприяв відорванні України від Росії, хто вважав відокремлення України від Росії за акт державної зради”²). На цьому форпості єдинонеділимчеської контрреволюції розпочалася ірчкова діяльність.

Почалося з того, що в Києві заснувався “Київській Національний Центр”, який обєднав такі московські організації, як “Клуб русских націоналістів”, товариство “Русь”, групу таного україножера В. Шульгіна і т. д. Цей центр, як пише н. Денікін, поставив своїм зовсім одвертим завданням “боротьбу з українською самостійністю”. Повстав далі в Києві Союз возрождения Россіи”, що також за висловом Денікіна нізко вороже ставився до української самостійності”³).

Прийшов теж до Києва відомий провідник російських ка-тів (партія “конституційних демократів”) П. Мілюков. Він пише Д. Дорошенко, відверто

адився зо своїми прихильниками про відбудову єдиної, неділимної Ро-, входив у зносини з німцями, переконуючи їх у тому, що з частини лишньої Росії тільки Польща може дістати самостійність, всі другі, з му числі й Україна, повинні бути знову прилучені до Росії”⁴).

Небаром вся Україна, як пише цей же Дорошенко, була вкрита сіткою російських організацій, що перебували в звязку з бровольчою Армією, непримиримо ворожою до Української Держави з іншими російськими осередками поза її межами”⁵).

В самому Києві постав цілий ряд вербункових бюр і штабів різних Южних, Северних, Астраханських і Саратовських армій. Всі вони діяли на очах “гетманської влади”. Коли німці заарештовували московських старшин, які “надто вже одверто—як пише герцог Лейхтенбергський—вели свою агітацію в Києві й в Україні”, тоді “на інтервенцію гетмана цих заарештованих або висилали з меж України або й просто випускали на волю, й вони верталися до Добровольчої Армії”⁶).

Цей же герцог признається, що особисто їздив до Скоропадського радитися з ним в справах організації “Южної Армії” в Україні. “Гетман” не лише дав свою цілковиту згоду на заснування в Києві “вербункового бюро” цієї армії, але в справах цієї армії зносився безпосередньо з Донським атаманом ген. Красновом. Він прирік теж дати “Южній Армії” утримання, зброю й муніцію. “Щодня вантажні авта—пише герцог Лейхтенбергський—возили на Кубань (де тоді був організаційний центр Добровольчої Армії) набої й муніцію, які опинялися в руках добровольців”⁷).

Д. Дорошенко пише, що генералові Черячукові, представникові Дону, вдалося досягнути згоди гетмана на те, щоб на Дон були відпущені значні запаси зброї, муніції й набоїв”⁸). А “на Дону мріяли—як пише цей же автор—що відбудова нової Росії почнеться саме від них, від донського козацтва та від тих антибольшевицьких елементів, які найшли собі притулок на Дону”⁹). І справді в червні склала делегація донського уряду “гетманові” в Києві декларацію, в якій говорилося, що “донське військо творить самостійну республіку лише до утворення в тій чи іншій формі єдиної Росії”¹⁰).

Цьому Донському Військові відступив Скоропадський, як відомо, в умові з 7 серпня 1918 р., аж три округи з українським населенням. Скоропадському йшлося про те, щоб зоштом української території побільшити терени, де починала відроджуватися московська монархічна армія й де єдинонеділимство розцвілося буйним цвітом. Ось що писав “Донський Отаман” ген. Краснов у відповідь на привітальну грамоту Скоропадського для Донського Війська:

“Тихий Дон сердечно дякує Україні за її привіт. Сердечна участь у наших кривавих змагах дає нам надію, що скоро буде час, коли ми зіллемося всі разом ув одне велике ціле. Коли зароджувалася велика російська держава—два славетні війська берегли ключі землі російської—військо запорожське і військо донське... Але злився Дон з Росією і визнав царем своїм Михайла Федоровича Романова—і сказала разом з Доном

ням платні на 50%! Жахлива хвиля страйків потрясла цілою країною, при чому найсильніший із них був всеукраїнський залізничний страйк в середині серпня. Страйки не вгадали весь час гетманування Скоропадського, при чому можемо уявити собі, якою це було водою на большевицький млин.

Крім того економічне життя країни почало руйнуватися безчисленними льокавтами й припинюваннями праці підприємств зо спекуляцією на державні підмоги. Капіталістичні організації, “славної” пам’яті всякі “протофіси”, “суозіфи” (союз українських заводчиків і фабрикантів), тощо, ведуть справжню фінансово-економічну диктатуру, організують спекулятивну торгівлю на мільярди, піддержуючи прихильний їм режим й тішучися його повною піддержкою. За всі добродійства, яких дізнав “Протофіс” у своїх шахрайствах з боку Скоропадського, віддячився він гетманському урядові в той спосіб, що, коли гетманським міністром і самому пану “гетману” довелося тікати з Києва, “Протофіс” задалегідь перевів закордон у Штокгольм 20,000,000 карбованців для них¹⁰⁾.

Але вже найбільше соромною ганьбою для скоропадщини 1918 р. остане раз на завжди доля українського селянства в гетманській державі. Селянство виступило негайно проти гетмана, коли цей видав наказ, що повертав поміщиків—майже зправила національних ворогів України й безсовісних експлуататорів українського села—в їхні бувші маєтки. Уже в місяці травні горіла вся Україна в огні повстань: горіли поміщицькі маєтки, підпалені селянством, горіли селянські села підпалені німецькою артилерією на приказ “гетмана”. Скоропадський видав у травні спеціальні “тимчасові правила про становлення і предмети відомства губернських і повітових емельних комісій”, що не тільки легалізували поворот землі поміщицькі руки, але й до того надавали поміщикам легальне право вживати для оборони своїх маєтків військової сили, а також добитися повернення забраного підчас революції селянами майна і “поповнення страт”, як це говорилося в “Правилах”. Інакше кажучи—розкривався повний прогір для карних експедицій проти селянства й накладання на села нічим необмежених контрибуцій на користь збіднілих і час революції поміщиків. І поміщики скористувалися цим своїм “правом” якнайкраще. Почалася справжня вакханалія контрибуцій і жорстоких екекуцій.

На селах з’являються військові німецько-московські відли для обеззброєння селянства, що часто переходить у

справжні бої. Підпали маєтків і вбивства поміщиків не вгавають—у відповідь на страшний терор, на “карательні загони”, що бють селян різками, заганяють чоловіків і жінок з дітьми в воду, масово розстрілюють селян, у відповідь на важкі поміщицькі контрибуції, накладені на села. Щодо контрибуцій, то бували випадки, коли напр. на село, що мало 200 хат, накладалося поміщиком 2,000,000 карбованців! В рахунок контрибуції поміщики примушували селян відбувати в своїх маєтках панщину¹¹⁾

В липні видає зрештою уряд Скоропадського “Закон про засоби боротьби з розрухою сільського господарства”, який “легально” відновляє справжні кріпацькі часи. Селянина намагалися зробити рабом, власністю пана. Він відданий був законом разом з своєю худобою, возом й іншим інвентарем в повне розпорядження поміщика. Відмовитися від праці в поміщицькому маєтку, ні вимагати певної платні за свою працю він не міг¹²⁾. Для характеристики положення на селі варта ще навести виїняток з протоколу-прохання громади села Бісівки на Волині, в якому вона скаржитьсь “Центральному Комітетові Селянської Спілки” на безправства поміщиків:

“... Прийшло—писали селяне Бісівки—до розпорядження уряду про сформування карательних отрядів. Поміщик, змовившись з міліцією навіть другого повіту та з начальником державної варті м-ка Білогірщини того ж таки повіту, почав збирати “сход” у селі. Хто йшов, того зараз зачиняли в льох, а хто не хотів туди, того виконавці волі панської (люде карательного отряду) били, скільки їм бажано було і заставляли силою йти та гроші нести. Хто приніс гроші, того відпускали до дому, лише проти тих, хто колись за правдою впоминався та на кого поміщик злість мав, били, скільки могло здоровля витримати, по голому тілі нагайками. Знущалися, тішилися стільки, скільки їм бажано було, навіть таких старих били, які не здужали на ‘сход’ йти (їх били біля своїх хат). Били також жінок та знущалися над ними так, що одна жінка збожеволіла. Хто не мав грошей, то забирали з хати подушки, килими. взагалі все, що мало цінність... А щоб люде могли повтікати з села, то в селі по всіх шляхах були розставлені постові... Такого знущання ніхто не памятав; самі старші люде не памятають такого лиха. Допіру треба додати, що цей самий поміщик, Яворскі, був поляк, тяжкий ворог українства, бо ще на початку революції почав свою організацію проти українства¹³⁾”.

Ось ще один з тисячі документів знущання, якого “ніхто не памятав”, навіть “самі старші люде”. Цього довелося українському селу дожити щойно в українській гетманській державі! Ще один документ заокруглить нам уяву про положення на місцях в гетманській Україні. Львівське “Діло” містило 28 серпня 1918 р. відкритого листа громадян Поділля до гетманського міністра внутрішніх справ, який дає повну характеристику політики Скоропадського супроти Української Нації:

“Бачучи українську пресу, яка доходить до нас із Київа, день у день поконфісковану, з білими плямами або й сторінками, звертаємося до вас—міністра Української Держави—через Галицьку Україну і подаємо вам до відома ряд правдивих подій, які мають місце на Поділлі—писалки через “Діло” громадяне Поділля до міністра своєї держави.—Український народ нищиться матеріально, а українську інтелігенцію усувається з усіх урядових місць і визнається тільки за те, що вона українська. Не можна сказати, щоб вину цього поносили австро-угорські війська. Вони не знають обставин і у всім полягають на інформаціях українських державних властей, а ті власті набрані на Поділлі виключно з великоросів, бувших чиновників за царського режиму або з поміщиків, ворожих Українській Державі. І це урядування відбувається так: поміщики зголошуються до повітових старостів і заявляють, що хочуть стягати контрибуції за заподіяні їм шкоди. Повітові старости, не розглядаючи справи, не переслухавши селян і без комісійного оцінення шкоди, відносяться до австрійської військової команди про військову асистенцію...”

Далі йде опис урядування поміщика з “військовою асистенцією”:

“В одному селі арештують людей, в другому забирають худобу, а кілька биття дізнають люде, то річ звичайна. Декуди побивають людей до крові. Рідко хто з селян відважиться спитати, яка комісія оцінила шкоду, чи поміщик має право стягати й скільки. За таке запитання з місця заарештовують або б'ють, як бунтовщика. Навіть не можна цього дня вийти з села, бо всі входи й виходи замкнені. Таким чином стають поміщики самі судьями в своїх справах. Від цього немає жадного порятунку. Не помагають ні прохання, ні заходи; ніхто селян не вислухає. Поміщики накладають контрибуції довільно, без жадної контролі”.

В листі наводиться багацько фактичного матеріалу (місцевості, назвища), а далі читаємо в ньому таке:

“Навіть австрійські власті запермітили, що поміщики хочуть відбити собі на селянах все те, що втратили на війні, і накладають страшні суми на селян. З цієї причини заборонили вони своїм нищим органам давати військову допомогу раніш, як буде доведено наглядно, хто і скільки заподіяв шкоди. Однак на ділі того ніхто не придержується. Поміщики стягають не тільки те, що втратили, але в два-три рази більші суми... Екзекуціями забирають для поміщиків худобу, корови, немов би в рахунок відшкодування, навіть від вдів і малолітніх сиріт, що ніяким чином не могли брати участі в ніяких грабунках. Селяне оповідають і скаржаться, що “людей б'ють, замикають у пивниці гнілі та темні, заставляють робити панщину”, що від контрибуцій та побиття “селяне кидають свої рідні хати і тікають у ліс і хто куди попав”, що за найменший проступок людей ставлять по шию в воду”...

Панщина вже вповні вернула—пишеться далі в листі.—Селян гонять до роботи на панські лани безогляду, чи своє поле оброблене, чи ні. Недавно видав повітовий староста в Кам'янці на Поділлі панщизняний указ, в якому грозить українському населенні, що кожного, хто не буде робити панщини, зашле на тяжкі роботи в Австрію і Німеччину... Ще гірше відношення тих властей до української інтелігенції. Вистане голословний донос, що якийсь українець—агітатор, щоб його українські власті арештували й держали місяцями в тюрмі без суду. Особливо важко терпить народне вчительство. Українські державні, чи радше поміщицькі власті на Поділлі забороняють вистави навіть царською цензурою дозволеніх українських пес... Ті, ніби українські, державні власті забороняють збори “Просвіті” і доходять до того, що навіть на вчи-

тельські курси висилають малярську сторожу, яка з рушницями й багнетами сидить на лекціях (Брацлав). В Кам'янці арештовано рознощика українських книжок п. Грицяца за те, що рознісив українські книжки на припоручення губернської земської управи...

Начальники державних варт на українські питання відповідають: “Говоріте ко мне только на общепонятном языке!” Розв'язано чотири повітові управи, що були в руках українців. В Ольгополі замінено в урядах усі українські написи на російські... По цілому Поділлі переповнені тюрми українцями, які сидять там без усякої вини. Дійшло до того, що австрійська команда видала наказ, щоб не переповнювати тюрми невинними людьми, бо дійшло вже до її відома, що арешти робляться за причин особистої помсти панів поміщиків. Але це нічого не помагає і реакція лютує гірше, як за царських часів”.

Врешті варто навести ще меморандум Всеукраїнського Земського Зізду з червня 1918 р. до “гетмана” Скоропадського про ситуацію, витворену в Україні гетманським режимом:

“Численні повідомлення з місць, заяви, листи (часто з вязниць), документальні дані—кажуться в меморандумі—розвернули перед зіздом жахливу картину небувалого адміністраційного самоуправства, “усмотренія”, реакції й руїни. В грізний час, коли рішається питання, чи встановитися по селах і містах той лад, спокій і правопорядок, що є єдиною запорукою відновлення добробуту населення й держави, коли важиться будова державну, робляться вчинки, що дискредитують владу, закон і справедливість, виривають і ту крихту довіри до якоїбудь влади, що досі тепличалася на селі. Карні відділи, якими влада України гадає встановити лад і спокій, роблять насильства, катують селян, насилують жінок і дівчат, грабують, безсудно і безвинно розстрілюють. Адміністратори, що неначе нарочито підбираються з вчорашніх ворогів народу (жандармів, поліцейських приставів, станових, охранныків і всяких бувших членів “Союзу Русскаво Народа”) і посилаються на старі насаджені місця, доповнюють картину безкарного, безоглядного адміністраційного самоуправства. Наділені повнотою влади й правом “усмотренія”, вони широко проводять арешти, зводячи особисті свої рахунки класової помсти великих власників над селянством”.

Нам сьогодні ясно, що скоропадщина основно підрізає ідею Української Державності в очах українських мас і що Скоропадський хоч і не поклав України “к ногам Его Императорскаго Величества”, як цього бажав, але найбільше заслужився перед Москвою тим, що проклав своєю політикою компромітації Української Ідеї—шлях большевикам, що було все меншим лихом для Москви, як незалежна Україна. Скоропадський між ін. має ще одну “заслугу”. Згідно з офіційною статистикою німецького військового штабу, полягло в боях з українським селянством підчас скоропадщини біля 20,000 німецьких вояків. Виконуючи доручення гетманського уряду, розстрілюючи українське селянство, випаляючи цілі села, німці викликали до себе страшну ненависть з боку українського села. “Німці” і поміщики—ці два зявща злились в уяві селянина в єдиний образ лютого ворога,

що його треба було винищити за всяку ціну і на всякому місці. “Німців” почали бити при всякій нагоді. І це після того, як перед пануванням Скоропадського у народній уяві були майже вповні вже затерлися сліди здержливого відношення до німців, викликаного чотирьохлітньою війною; після того, як відносини між німцями, союзною нацією, що визнала була в Берестійському мирі Українську Державу й населенням України ставали навіть чимраз більше доброзичливі...

Один зо співробітників Скоропадського, його міністер морських справ Максимов, так оцінює причини упадку “гетмана”:

“Ніколи б цього (цебто повалення Скоропадщини—прим. М. Р.) не було, коли б Скоропадський не поспішився. Занадто скоро він розкрив свої карти. Він повинен був би ще трохи поморочити українців (“поводить українцев за нос”). Ми всі (москалі—М. Р.) приїхали на Україну тому, що це був єдиний закуток Росії, де ще заховався якийсь порядок. Звідсіля, з Києва й повинно було початися відновлення єдиної Росії. Повторюю: коли б Скоропадський не поспішився, справи виглядали б зовсім інакше”.

Скоропадський поспішився. 14 листопаду 1918 проголосив “Грамоту Гетмана всієї України до всіх українських громадян і козаків України”, якою касувалася суверенність Української Держави й проголошувалася федерація України з Московщиною. В цьому документі говорилося м. ін.:

“На інших принципах, на принципах федеративних повинна бути відновлена давня могутність і сила Всеросійської Держави... На цих принципах... повинна бути збудована майбутня політика нашої України. Й першій належить виступити в справі утворення всеросійської федерації, якої кінцевою метою буде відновлення Великої Росії... Глибоко переконаний, що інші шляхи були б загублені для самої України, кличу всіх, кому дорога її майбутність, тісно звязана з будуччиною і щастям всієї Росії, зєднатися біля мене і стати грудьми на захист України і Росії... Павло Скоропадський”.

В ніч з 14 на 15 листопаду на вулицях Києва вже було розліплено відозву Директорії Української Народньої Республіки, де генерал Скоропадський проголошувався узурпатором влади й за адником Української Держави. Грамота Скоропадського викликала повстання в цілій Україні. В ці самі дні долетіли вістки до Києва, що німці програли війну й що в Німеччині вибухнула революція. В Україні німецька армія творить військові совдепи, які супроти вибуху протигетманського повстання проголосили нейтральність. Тільки в Київській німецькій військовій частини зразу, й то неохотно, боронять Скоропадського, подкуди ж в Україні німці видають повстанцям навіть зброю з державних складів. Позатим за Скоропадським стоять лише москалі. Навіть, здавалося надійні, гетманські “сердюки” перейшли на сторону повстанців.

14 грудня війська Петлюри, серед яких ударною силою є “Січові Стрільці” під командою Євгена Коновальця, входять у Київ. Напередодні вступу військ Директорії в Київ відбулися ще останні переговори “гетмана” з делегацією від українського суспільства, яких перебіг змальовує яскраво Скоропадського, як він заховувався в хвилини, коли всякий, гідний назви мужа, заховав би бодай гідність і самопошану перед противником. Скоропадський являється нам в ці хвилини мізерним, заломаним, готовим до найбільших понижень боязузом, що дрижить за своє нікчемне життя. Ось що пише про згадані переговори один з учасників:

“В супроводі кількох декорованих старшин, у одного з яких (казали, що це славновісний сьогодні Полтавець) на очкурі теліпався цяцькований ріг—державний каламар—до нас вийшов сам “ясновельможний” Був у гнідому кавказському бешметі з білими газерями, лисий мов колено, і жовтий, як пергамент. Хвилювання у гетмана було все зверху, воці бігали розгублено рухи були рвучкі, а на типовому петербурзькому гемороїдальному обличчі рішуче не хотіла триматися вимучена усмішка робленої ласкавості.

—Я дуже рад, панове, що ви прийшли. Якнебудь треба ето кончіть! —говорив він гречно стискаючи нам руки.—Прощу до кабінета. Сейчас засідає міністерська рада. А впрочім, підімо прямо туди, там і поради-мось сообща...

Така — пише учасник делегації — текстуально бола його мова, в якій переважали українські слова, але вимова й звороти були зовсім московські.

Українські делегати твердо обстоювали, що гетманові немає чого більше борюкатися й що гетманській владі залишається лише одне—капітулювати. Командант гетманського війська князь Долгоруков, почувши ці слова, почав голосно лаятися по московськи, називаючи Петлюру “бандітом”.

—Да брось, Долгоруков—нервово (також по московськи) перепивив його Скоропадський.—Гаспадин Петлюра чесний і умний челаовек, но, канечно, гаспада—звернувся він уже до делегації—такое слово, как “капітуляція” здесь неуместно”.

Коли делегація загрозила своїм відходом, “гетман” відразу скотів говорити “совсім шіро”... Так сказав, від “шірого сердца”... Він почав просити, щоб делегація поїхала до штабу української армії й переговорила з Петлюрою. Тоді делегати запропонували йому підписати записку, в якій він мав зрєктися дальшої боротьби. Зміст цієї записки був такий, що він, Скоропадський, сповіщає Директорію про своє вирішення завісити зброю і обіцяє не противитися обсаджєннї Києва українськими військами.

Скоропадський був заскочений. Прочитавши записку, він сказав:

—Так що ж це, панове? Це ж виходить отрєченіє?

А потім зробив кілька кроків до делегації і, ставши посеред покою, драматично запитав:

—Але... що ж скаже історія?

І тоді стався найцікавіший момент. Ніби хтось підкинув з крісла одного з делегатів—М. Славинського. Він зробив зо три величезних кроки й вигукнув просто в лице Скоропадському:

—Павле Петровичу! Історія вже сказала про вас усе!.. Сказала все!

що його треба було винищити за всяку ціну і на всякому місці. “Німців” почали бити при всякій нагоді. І це після того, як перед пануванням Скоропадського у народній уяві були майже вповні вже затерлися сліди здержливого відношення до німців, викликаного чотирьохлітньою війною; після того, як відносини між німцями, союзною нацією, що визнала була в Берестейському мирі Українську Державу й населенням України ставали навіть чимраз більше доброзичливі...

Один з співробітників Скоропадського, його міністер морських справ Максимов, так оцінює причини упадку “гетмана”:

“Ніколи б цього (цебто повалення Скоропадщини—прим. М. Р.) не було, коли б Скоропадський не поспішився. Занадто скоро він розкрив свої карти. Він повинен був би ще трохи поморочити українців (“поводить українцев за нос”). Ми всі (москалі—М. Р.) приїхали на Україну тому, що це був єдиний закуток Росії, де ще заховався якийсь порядок. Звідсіля, з Києва й повинно було початися відновлення єдиної Росії. Повторюю: коли б Скоропадський не поспішився, справи виглядали б зовсім інакше”.

Скоропадський поспішився. 14 листопаду 1918 проголосив “Грамоту Гетмана всієї України до всіх українських громадян і козаків України”, якою касувалася суверенність Української Держави й проголошувалася федерація України з Московщиною. В цьому документі говорилося м. ін.:

“На інших принципах, на принципах федеративних повинна бути відновлена давна могутність і сила Всеросійської Держави... На цих принципах... повинна бути збудована майбутня політика нашої України. Їй першій належить виступити в справі утворення всеросійської федерації, якої кінцевою метою буде відновлення Великої Росії... Глибоко переконаний, що інші шляхи були б загиблєю для самої України, кличу всіх, кому дорога її майбутність, тісно звязана з будуччиною і щастям всієї Росії, зєднатися біля мене і стати грудьми на захист України і Росії... Павло Скоропадський”.

В ніч з 14 на 15 листопаду на вулицях Києва вже було розліплено відозву Директорії Української Народньої Республіки, де генерал Скоропадський проголошувався узурпатором влади й з адником Української Держави. Грамота Скоропадського викликала повстання в цілій Україні. В ці самі дні долетіли вістки до Києва, що німці програли війну й що в Німеччині вибухнула революція. В Україні німецька армія творить військові совдепи, які супроти вибуху протигетманського повстання проголосили нейтральність. Тільки в Київській німецькій військовій частині зразу, й то неохотно, боронять Скоропадського, подекуди ж в Україні німці видають повстанцям навіть зброю з державних складів. Позатим за Скоропадським стоять лише москалі. Навіть, здавалося надійні, гетманські “сердюки” перейшли на сторону повстанців.

14 грудня війська Петлюри, серед яких ударною силою є “Січові Стрільці” під команду Євгена Коновальця, входять у Київ. Напередодні вступу військ Директорії в Київ відбулися ще останні переговори “гетмана” з делегацією від українського суспільства, яких перебіг змальовує яскраво Скоропадського, як він заховувався в хвилини, коли всякий, гідний назви мужа, заховав би бодай гідність і самопошану перед противником. Скоропадський являється нам в ці хвилини мізерним, заломаним, готовим до найбільших понижень бо язужом, що дрижить за своє нікчемне життя. Ось що пише про згадані переговори один з учасників:

“В супроводі кількох декорованих старшин, у одного з яких (казали, що це славнозвісний сьогодні Полтавець) на очурі теліпався цяцькований ріг—державний каламар—до нас вийшов сам “ясновельможний” Був у гнідому кавказькому бешметі з білими газерями, лисий мов кодіно, і жовтий, як пергамент. Хвилювання у гетмана було все зверху, воді бігали розгублено рухи були рвучкі, а на типовому петербурзькому гемороїдальному обличчі рішуче не хотіла триматися вимучена усмішка робленої ласкавості.

—Я дуже рад, панове, що ви прийшли. Якнебудь треба ето кончить! —говорив він гечно тискаючи нам руки.—Прошу до кабінета. Сейчас засідає міністерська рада. А впрочім, підімо прямо туди, там і поради-мось сообща...

Така — пише учасник делегації — текстуально бола його мова, в якій переважали українські слова, але вимова й звороти були зовсім московські.

Українські делегати твердо обстоювали, що гетманові немає чого більше борюкатися й що гетманській владі залишається лише одне—капітулювати. Командант гетманського війська князь Долгоруков, почувши ці слова, почав голосно лаятися по московськи, називаючи Петлюру “бандитом”.

—Да брось, Долгоруков—нервово (також по московськи) перепинив його Скоропадський.—Гаспадин Петлюра чесний і умний чоловік, но, канечно, гаспада—звернувся він уже до делегації—такое слово, как “капітуляція” здесь неуместно”.

Коли делегація загрозила своїм відходом, “гетман” відразу скотів говорити “совсім шіро”... Так сказав, від “шірого серця”... Він почав просити, щоб делегація поїхала до штабу української армії й переговорила з Петлюрою. Тоді делегати запропонували йому підписати записку, в якій він мав зректис дальшої боротьби. Зміст цієї записки був такий, що він, Скоропадський, сповіщає Директорію про своє вирішення зависити зброю і обіцає не противитися обсадженні Києва українськими військами.

Скоропадський був заскочений. Прочитавши записку, він сказав:

—Так що ж це, панове? Це ж виходить отреченіє?

А потім зробив кілька кроків до делегації і, ставши посеред покою, драматично запитав:

—Але... що ж скаже історія?

І тоді стався найцікавіший момент. Ніби хтось підкинув з крісла одного з делегатів—М. Славинського. Він зробив зо три величезних кроки й вигукнув просто в лице Скоропадському:

—Павле Петровичу! Історія вже сказала про вас усе!.. Сказала все!

зумів виманити з довірливих гаманців десятки тисяч фунтів”.)

Тут уже мова про новіший період скоропадщини, але зо споминів Гесена про 1919 рік бе до нас знову вся безхарактерність Скоропадського, що понижувався перед москалями й благав через знайомих офіцерів побачення з московським кадетом, щоб повторити перед ним вірнопідданчу заяву, яку він складав уже, як ми бачили, не один раз і не одному москалеві.

II

Тимчасом в історії скоропадщини надходить той період, в якому два ймення: Вячислав Липинський і Павло Скоропадський стають побіч себе. Липинський—знаменитий історик, але людина далека від життя взагалі, що не додержала кроку в тому могутньому марші, який відбуло українство за час революції. Повстає т. зв. Український Союз Хліборобів Державників, навізуючи до традиції колишньої Української Демократично-Хліборобської Партії. Не зважаючи, що ця остання партія попірала “гетмана” Скоропадського в 1918 році тільки до часу, щоби потому брати участь у повстанні проти гетмана-зрадника, УСХД визнає на еміграції “гетманом України” Павла Скоропадського.

В 1930 році прийшло до розриву Липинського зо Скоропадським і тоді появилась низка документів зпід пера Липинського, які кинули щераз яскравий жмут світла на скоропадщину. Ці документи далі цитуємо. Тимчасом згадаємо ще тільки, що з моментом визнання здетронізованого Скоропадського знову “гетманом” на еміграції, почав він стосувати певну, досі типову для всієї скоропадщини, методу самореклями й певні особливі методи “політики” взагалі. Ці методи стосує в нас ще “гетман” Остряниця, але нерідко й т. зв. “уряд УНР”, а уявляють вони собою введення авантурницького, “гохштаплерського” первня в українську політичну дійсність. Рецепта на ці методи звучала б приблизно так: Як найменшим зусиллям “робити політику”, коли не мається ніяких впливів серед суспільства ні охоти боротися з ворогами чи творити національні цінності взагалі.

Почалося з поміщування портретів “гетмана” в закордонній пресі: в черкесці й без черкески, в однострої царського конвою, зо штравовим пером на чубку й без нього. На одній знимці Скоропадський конферує з кайзером Вільгельмом II. На другій він з ріднею. А третя знимка показує Скоропадського, як він надхнено вдивляється в портрети своїх “попередників” напр. Гетмана Хмельницького на стіні. Просто само-зрозуміла річ—отака золота нитка від Хмельницького до Павла Скоропадського...

В 1921 році розтрублюється вістка про “заходи гетмана Павла Скоропадського про прийняття України до Союзу Народів”. Або появляється в пресі вістка, що “гетман” тоді то й тоді обідав з Гінденбургом або снідав з англійським

королем, чи—це вже було в 1934 році—летів з мін. Герінгом до Білгороду. “Гетман” має “легіони” в Америці, “гетман” має величезну легунську флоту і т. д. В т. зв. гетманській пресі найважливішу роль грають знімки: самого “ясновельможного”, десять знімок по черзі одного й того ж літака, сомерси в честь “гетманича” в Америці й Канаді, на яких видно “тільки частину публіки” і т. д. А далі вістки: гетманич говорив з Фордом, гетманич говорив з пресою, робив наші ошоломлююче враження, гетманича вітали оваційно німецькі робітники в одній фабриці в Америці (догадайся, з чим поручення Гітлера!). Або: один з гетманських студентів у Берліні має звязки з німецьким фабрикантом зброї Крупа; або: “гетманський дипломат” у Лондоні Коростовець це уть-чуть не другий, позакулісовий, англійський міністер закордонних справ і т. д.

Кожна шануюча себе людина мусіла б, уже тільки слухаючи й читаючи отаке, запитати: маєте мене за дурня чи як? Але, на жаль, є ще люде (щоправда їх мізерно мало), яким скоропадщина імponує власне завдяки цьому своєму авантюристському стилеві роботи. Зате як підривається повага українського ймення в світі роботою всяких скоропадчуків, стряпачників, макогонів і других “голов урядів” та “міністрів”—це або невідоме тим, що толерують Скоропадського й його компанію, або, коли відоме, то йдеться тут про світове національне злочинство. Бо попірати чи тільки толерувати політичних авантюристів у роді Скоропадського є грокопательством української справи!

— 0 —

Переходимо тепер до документальної характеристики сьогоднішньої скоропадщини. В поміщеному в 1930 році в есі комунікаті, в якому Липинський зясовував причини розщеплення ним т. зв. Ради Присяжних і розв'язання Союзу Хліборобів Державників, він писав, що в гетманському “русі” снував стан, який означає реміну дотеперішнього ідейного гетманського руху в персональне приємство Павла Петровича Скоропадського і в той спосіб загрожує гетманській монархістичній ідеї знищенням та компромітацією! ...Рабства, еїства, політичного шахрайства, перфідії, трусливості й глупого славолюб'я—все це під назвою українського гетманства—я не визнавав і не повідував ніколи”.

Далі заявляв Липинський:

“...Ні я ні мої одностудійці за таким “українським монархізмом”, який існує тепер п. Павлом Скоропадським і його прибічниками в Ванзее: ділах ні помислах наших не мали, не маємо й не будемо мати нічого свого. Коли б такий “монархізм”, під проводом Павла Скоропадського, чи іншого подібного “гетмана”, мав колинебудь на Україні появи-

тися—коли “гетманцями-монархістами” стануть звать себе люде, в яких довголітня політична розпуста й мандрівки по різних політичних партіях, виснажили всю віру, всю ідейність, дисциплінованість, товариськість і о-ставили в душі лише згарища, повні злоби, заздрості, перфідії і звичок до політичного круїтства—коли такі люде, через своє викорінення й озлоблення, підуть служити якомусь гетманові-отаманові—то заявляю, що такий монархізм буде найгіршою формою правління, яку тільки Україна буде мати”.

Згадаймо ще подібний лист Липинського до Головного Отамана “Січей” в Америці, датований 20 IX. 1930, який опублікував свого часу “Новий Шлях”.

“Ідея і організація наша—писав у цьому листі Липинський—переживають найстрашнішу кризу, яка тільки могла зустрінути нас... Сьогодні посилено комунікат до “Діла” (гл. вище). і сьогодні ж його копію посилюю Вам. Комунікат цей скаже Вам все, що можна було прилюдно сказати і що творить суть цілої справи. Але є ще факти, про які прилюдно не можна говорити, а про які вважаю собі обов'язком повідомити Вас (очевидно абсолютно довірочно), щоб Ви мали повний образ дійсності, приймаючи те чи інше рішення.

В січні 1929 р.—пише Липинський далі— п. Скоропадський, не порадившись зо мною і без могого відома, поїхав до Будапешту, там підписав акт, яким в іменні будучої Української Держави вирієна на користь Мадярщини всіх прав до Прикарпатської Русі, зажадав одночасно від мадярського уряду 50 тисяч пенго місячно в протязі трьох літ, потім згодився на менше, не одержав, розуміється нічого ієнного, крім двох подювань, на які його перед тим, як він документ підписав, запросили і, оставивши підписаний ним акт в руках мадярського уряду, вернувся нізчим до Берліну. Це факт, про який п. Скоропадський мусів мене потім докладно повідомити, переславши мені записки своїх розмов в Будапешті. Чи не було інших подібних фактів, мені невідомих, про це не знаю, але, знаючи вдачу п. Скоропадського, підозріваю, що такі факти могли бути, а тепер напевно будуть. Цей нахил п. Скоропадського до самої безсоромної і при тім нерозумної, політичної спекуляції був між іншим одною з причин, чому при т. зв. “бадегській умові” зажадав від п. Скоропадського слова чести, що він нічого не буде робити без могого відома. Це слово п. Скоропадський зломав і тепер він має знов вільну руку, бо ані п. Скоропис, ані п. Шемет, не мають стільки авторитету, щоб його здержати. Значить, коли Ви вирішите далі піддержувати п. Скоропадського, то мусите бути приготовані, що Вас можуть зустріти дуже неприємні несподіванки в найдразливійшій сфері міжнародної політики.

Розуміється, Ви самі знаєте, що од Вашого рішення, як представника єдиної нашої організованої сили, залежить дуже багато. Розумію Ваше трагічне становище, бо сам я в такому становищі мучився, поки нарешті не зробив того, що наказувала мені совість. Ніяким чином на оце Ваше многоважне рішення впливати не хочу і зразу Вам зазначаю, що навіть, як останеться при Скоропадським (розуміється без орієнтального рабства, яке Вашій природі чуже), то це мого поважання до Вас і мого доброзичливого до Вас відношення не змінить. Дозволю собі тільки поділитись з Вами зовсім об'єктивними думками про ці виходи, які, на мою думку, можуть стояти перед Вами.

1. Остається при Скоропадським. Тоді мусите забезпечити “Січі” од всяких несподіванок, а себе від того, що зроблено зо мною, коли я показався для спекулянтів невинуватим. Для цього було б два виходи:

а) кращий: перевести те, що мені не удалось, але що Вам тепер удасться може, а саме, щоб п. Скоропадський абдикував і передав свої права сину, з тим, що Головою Гетманської Управи при Данилі Скоропадському буде Д. Дорошенко. Хоч проф. Дорошенко не є людина бойового характеру, але він має те, чого абсолютно не мають теперішні верховоди з Ванзее: Скоропис і Шемет—а саме політичний такт і політичну чесність.

б) гірший: зажадати від п. Скоропадського призначення нової Гетманської Управи в порозумінні з Вами під умовою, що Ви будете в курсі всіх важніших справ, і що ніяке важніше рішення, без порозуміння з Вами, прийнятим бути не може.

2. Йдете з нами. Тоді оголошуєте, що нічого в січовій ідеї не змінилось за винятком того, що питання особи Гетмана одсувається до часу здобуття Києва тому, що на еміграції, як показав досвід, це питання вирішене бути не може. Що це питання не є для монархістичної ідеї кардинальне, доказує десятилітнє існування мадярської монархії без монарха. Отже Січі мають і далі виховуватись в засаді вірності будучому фактичному гетману, всі січові гасла остаються незмінні, а поки такого фактичного гетмана немає, Січі мають без застережень користись своєю Проводові, в якому на час відсутності гетмана, зберігається верховна влада і який цю владу в Києві, разом із всіми січовиками, в руки всенародно тоді проголошеного гетмана складе.

Пізніше, коли нам тут Бог pomoже знищену тепер ванзейськими панамі організацію гетманську відновити (над чим працюємо), можна було б створити спільно з Вами Верховну Раду, яка б весь гетманський рух координувала й підготовляла поволи вирішення питання династії. Поки що на цьому кінчу, бо хочу конче, щоб лист цей сьогодні ще вийшов до Вас. Не потребую запевнати, що всім чим зможу—пояснюючими документами, думками, інформаціями—завжди готов служити Вам, вірячи в Васу, в наших приватних взаємовідношеннях, лояльність, навіть якби політичні шляхи наші мали розійтись”⁶⁶).

Скільки свічень Липинського, який наївно вірив, що Скоропадський буде інший як в 1918 році й мусів розчаруватися в цій своїй вірі та кинути Скоропадського. Тимменше остає його гріхом перед Нацією, що поміг Скоропадському до нового старту в українській політиці—іменувавши його ‘законним гетманом’ України. Скоропадчуки з Ванзее воюють з Липинським у той спосіб, що кажуть про нього, що він збожеволів під кінець життя. Від конфлікту з Липинським існували дві гетманські організації: ‘Український Союз Хліборобів Державників’ Скоропадського, який не підпорядкувався рішенням Ради Присяжних на чолі з Липинським, і т. зв. братчики-клясократи, що починають гостру кампанію проти своїх учораших однодумців і партійників. Остаточо з бігом часу обі організації зникають: братчики-клясократи, яких можна було порахувати на пальцях двох рук, мовкнуть навіть без посмертньої згадки, а УСХД, якого членів можна було порахувати на пальцях рук і ніг, вмер не тільки фактично, але й правно. При кінці липня 1937 року появився в українській пресі комунікат наступного змісту:

‘Рада Присяжних Українського Союзу Хліборобів-Державників подає

до відома Громадянства, що на засіданні відбутому 16 ц. м. постановлено УСХД розв'язати, тому що в теперішніх обставинах він не може повністю виконувати добровільно прийнятих на себе обов'язків супроти Рідної Української Землі, супроти Української Нації та Української Держави. Підписані: Голова Ради Присяжних: Й. Мельник; члени Ради Присяжних: Ол. Скоропис-Йолтуховський, Л. Сідлецький, Монтрезор, Євген Томашевський”⁶⁷).

Так отже гетманська організація, раз розв'язана Липинським, коротаючи згодом свій вік у виді двох ворогуючих клік, що обі числили кілька десятків людей,—остаточо сьогодні взагалі не існує. Це є факт. Але непоінформована людина не повірить у це, коли читає, з яким розмахом одна чи друга гетманська рептілька в Америці чи Канаді говорить про ‘визнання всією українською нацією Павла Скоропадського сувереном України’ чи про ‘могутність гетманського руху’. Правда—є ще гуртки по кільканацять людей на еміграції з різними фірмами, що політичними організаціями не є—а ‘визнають’ Скоропадського так довго, поки ‘гетманською’ є статутова управа даного товариства. Зате якоїсь справді політичної бази, що її можна б назвати носієм ‘гетманської ідеї’—сьогодні скоропадщина немає. Недавня поїздка ‘гетманича’ Данила до Америки є нічим другим, як панічним шуканням—бодай там—грунту, що усувається зпід ніг. Можливо, що повстане тут, відорвана від краю, якась нова ‘гетманська’ організація—але як оцінювати ‘успіхи’ Данила Скоропадського в його поїзді—то вона буде новим блуфом, за яким стане маленька гостка сумнівної вартості людців.

Зо скоропадщиною зв'язані сьогодні поодинокі люде—сама ванзейська кліка й її спільники та холоуї на Західній Україні та еміграції. Хто ці люде?

Олександр Скоропис-Йолтуховський є типовим представником того гатунку людей, що гуртуються довкола Скоропадського. Він був одним з лідерів передвоєнної ‘Спілки’, яка покинула ‘Українську соціал-демократичну партію’ й увійшла до російської партії Леніна та розпочала боротьбу з ‘Револьюційною Українською Партією’, називаючи її ‘буржуазною націоналістичною організацією’. Переміна, яка сталася з О. Скорописом, коли він нагло почав на еміграції напередодні й у час світової війни заступати конвенцію українського князівства на чолі з Габсбургом, вповні характеристична для його особи—так само, як його прохання в 1917 р. до Керенського дозволу вернутись в Україну (так!). Дмитро Донцов був змушений уступити з ‘Союзу Визволення України’, бо його члени в ролі Скорописа й співробітника Лейби Троцького—Меленевського, ставили роботу СВУ в площину агенства

лише доноси на поодиноких українців за їх колишню приналежність до “Української Військової Організації”. Ця справа опинилася перед судом Т-ва Письменників і Журналістів ім. І. Франка у Львові, який осудив негідні способи боротьби Паліва з противниками. Позатим—ціле політичне існування Паліва рівнозначне зо спекуляцією на польських ударах по українському націоналістичному рухові й підживанні під фірму націоналізму, без ніякої творчої політичної концепції.

Одним з дальших скоропадчуків на Зах. Українських Землях є **І. Гладилевич**, колишній редактор цитованого вже “Хліборобського Шляху”. В цій репильці він писав доноси на українських студентів закордоном, за що брав по лиці від пошкодованих в Берліні. Ця ж газета містила хамські напасти на одного з провідних діячів ОУН, за що І. Гладилевич теж брав по лиці від представників Крайової Екзекутиви ОУН. Цей же Гладилевич, опинився перед польським судом проти галицьких радикалів, чинив на них доноси, що вони комунофіли—а це на форумі займанщицького уряду є національно неетичним. Гладилевич живе зрештою на польському удержанні, дістаючи від польської держави т. зв. “наукову стипендію” у Львові.

Коли в групі Паліва існують “бувші” визначні комуністи, як напр. Волинець, то скоропадщина пригортає цього роду елемент теж і деінде, напр. в Німеччині, де її діячем є темний тип, **Дмитро Феркуняк**, колишній керманіч комуністичної організації “Воля” в Німеччині і тепер один зо співробітників гетманського “Українського Робітника” в Америці (псевдонім “Григорович”).

Так отже гуртує сьогодні скоропадщина авантюристів, спекулянтів і політичних хамелеонів, що хочуть “робити” в українській політиці для своїх нужденних особисто-клікових інтересів. Офіційно скоропадщина визнає ідеологію Липинського, хоч ясно, як важко відділити їй двох Липинських: ідеолога-генія від “божевільного”, що сказав своє історичне слово про Скоропадського й скоропадчуків. Все ж, коли щось щиро підходить до смаку скоропадчукам у Липинського, то це його москвофільство й реакційність.

Москвофільство й соціальна реакційність є єдиною визначальною напрямною скоропадщини, що простягають питуку від “гетманщини” 1918 р. й знаходять своє зафіксування в концепції “союзу трьох Русей” Липинського—в національно-державній площині, й співпраці московських інтересів—в соціально-політичній площині. В практичній політиці не перервалася тенденція спільного фронту Скоропадського з мос-

калями: його співпраця з білим генералом Міллером та його наступниками й еміграційним “Общевоїнським Союзом” є фактом так само, як його щорічна приявність разом зо своєю жінкою-московкою (дочка царського генерала Дурново) й “гетманичем” Данилом на московських балах в Берліні чи на панахиді по московському генералові Вранглеві. В грудні 1937 р. жінка “гетманського дипломата” В. Коростовця виділила в організаційному комітеті балю московського “червоного хреста” в Берліні. Врешті ще один знаменний факт, скоропадчуки внеможливлють створення в Німеччині самостійної української православної парохії, обстоючи підчинення української парохії московському православному єпископові Тихонові.

Для характеристики актуально-політичного обличчя сьогоднішньої скоропадщини треба ще згадати співпрацю П. Скоропадського з масонами, чого він навіть не заперече, кажучи тільки, що “в льожах бував, але присяги не складав”^(*). Гетманець Монтрезор співпрацює з польським князем Радзівідом та другими польськими поміщиками-магнатами. Зокрема з виступів т. зв. престолонаслідника “гетманіча” Данила варта згадати його статю в львівському “Хліборобському Шляху” й “Нашому Стягу” (18 травня 1935), де він назвав Українську Національну Революцію “смородливим підпіллям”. Далі—цей же “гетманіч” в час свого побуту в Америці заявив у жовтні 1937 р. репортерам американської і польської преси (“Детройт Фрі Прес” і “Дзєннік Польскі”), що “Україна в спілці з Польщею буде воювати більшовиків”. Очевидно—серйозних звязків скоропадщина навіть з Польщею не має і складає їй тільки оферти. Коли вважати Паліва спільником Скоропадського, то можна успіхом полонофільської орієнтації Скоропадщини вважати хіба те, що Польща охотно толерує паліївщину (дає поодиноким її провідникам навіть “наукові стипендії”), бо ця остання наставлена своїми спекуляціями на розбиття української сили на Зах. Українських Землях.

Таке було б політичне обличчя скоропадщини—тому зрештою, що цілий цей “рух” не розпоряджує ні поважною офіційною пресою, ні програмовими виданнями, теорично обгрунтованої політичної платформи тут взагалі важко дошукуватися. Скоропадщина це дрібний “гешефт” з ким попаде, спекуляція, і—на кожному кроці брудні руки й компромітація українського ймення!

Своє найтепліше кубелечко звели собі скоропадчуки в Українському Науковому Інституті в Берліні. Послугую-

чися методами найбезличнішої самореклями й безшабашного віддихання від цієї наукової інституції всіх немилых собі українців чи чужинців (напр. проф. Фасмер, що його вижеради скоропадчуки з Інституту, бо не хотів спокійно приглядатися герцям між ванзейцями й липинщиками), створили собі скоропадчуки тут свою основну базу. Інститут має м. ін. метою: насильно чинити студентів-стипендіатів скоропадчуками*). Те ж саме завдання в відношенні до робітництва має оданована гетманцями "Українська Громада" в Німеччині. В Німеччині гетманці грозять українським робітникам, що як не вступлять до "Української Громади", то будуть мати клопоти з тайною поліцією. Цей останній факт вивяснює зокрема, серед яких то чинників в чужих державах вишукують собі скоропадчуки партнерів для "закордонної політики". "Новий Шлях" писав в 1937 р., що один скоропадчук в Канаді не завагався вчинити донос на "Українське Національне Об'єднання" в Канаді, що, мовляв, це большевицька й протиканадська організація...

— 0 —

Московський журналіст Н. Корезо так згадує в одній статі про Скоропадського:

"Тому, хто пише ці рядки, доводилося під час перебування в Швейцарії розмовляти з генералом Скоропадським, і, звичайно, не в ньому українські сепаратисти найдуть собі прибічника**").

А орган московських монархістів у Парижі нераз підкреслював "відсутність ворожнечі до Росії" у скоропадчуків й стверджував, що ця група "прямує до "возсздання отечества" та шукає таких форм нової Росії, при яких було б уникнуто її розділу**"). А ось орган галицьких кашапів-мамутів "Рускій Голос" пише таке:

"Чи буде Росія відбудовуватися від Москви чи Києва, не важко—лише щоб відродилася. Німеччина процвітала, маючи Гогенцолернів, Вітелсбахів і Габсбургів. Чому ж би гинути Росії, коли б вона крім Романових, одержала ще Скоропадських? Коли б Романовим було трудно відзискати трон, а обставини вимагали б конечно відбудови російської монархії, то що ж було б простіше, як гетмана України зробити російським імператором, докинувши до його титулу вел. київського князя,

*) Примітка редакції "Нового Шляху": В січні 1938 р. влаштувала національна організація "Українське Національне Об'єднання" в Берліні — з участю генералів Зелінського й Курмановича—Свято 22 Січня. Директор УНІ др. Мірчук разом з членом кураторії Інституту О. Скорописом заборонили всім студентам стипендіям йти на Академію. Німець-куратор Інституту проф. Пальме, навпаки, доручив студентам йти на Академію. Коли оба скоропадчуки дали стояти на своїй забороні, професор Пальме заборонив О. Скорописові раз на завжди вступ до Українського Студенського Дому в Берліні! До таких компромітуючих усе українство конфліктів доводить скоропадщина в Німеччині!

назву царя московського. Адже всяке буває, а лишній козир не завдасть**").

Ясно й недвозначно!

Згадуваний вже вгорі Назарук писав свого часу, що проголошення в 1918 р. Скоропадським злуки України з Росією не було катастрофою України, "бо Скоропадський прилучив Москву до України, а не Україну до Москви". Таких в однаковому ступні ідіотичних і безличних "пояснень" скоропадчуки стосують для вибілення навіть найбільше очевидних своїх злочинів. Просто очам не хочеться вірити іноді, як самопевно й безсоромно вмюють викручуватися ці політичні махери.

В 1918 р. Скоропадський відступив був Донщині, отже території, де тоді відроджувалася біла московська армія, аж три округи з українським населенням. Очевидна зрада! Але ось як потрапить вибілити цей крок Скоропадського один з його оборонців—проф. Д. Дорошенко:

"Відступаючи українські землі—пише він—"українське правительство вважало, що краще мати на Дону українську іридену, як мати у себе донську, а тим самим російську іридену**")

Отже, виходячи з такого погляду, треба б віддати сусідам України всі землі з мішаним населенням, де побіч української більшості є хоч трохи чужого елементу, щоб позбутися московської, польської, румунської, білоруської, татарської, грузинської і т. д. іриденти. Нісенітниця—але найдеться "історик", що сипле безстидно пісок у вічі нації там, де треба вибілити Скоропадського та його кліку.

Тому повторюємо щераз, як і сказали на початку—ко-нечно дивитися на пальці скоропадщині, не вірити ніякій фразі, ніякій рекламі, ніяким виправдуванням, бо це кліка, що живе блахманенням других! Хто вважає себе політично виробленим, той не сміє бути безкритичним! Хай скоропадщина раз нарешті відповість на всі закиди, які ставлять їй—не лайкою, не фразою, не викрутами, а фактами й річевою аргументацією!

Скоропадщина сьогодні готова продатися кому завгодно, але остаточно її мета одна: ставка на єдину, неділиму Росію. Скоропадщина відограти згідна крім цього—якби треба було знову з'язу маскуватися, як в 1918 році—ту ролю, що уенерівщина: компромітувати українську ідею в момент зриву над Дніпром своїм запроданством чужим силам, своєю безхарактерністю й головно своєю соціальною реакцією. Зокрема Польща й другі західні займанці України пригадають собі скоропадщину все, коли треба буде бити ножа в спину справді здоровому й сильному українському революційному

проводові над Дніпром, коли цей виступить до остаточної розправи з ворогами України. Сильний Київ посягне по Львів, Чернівці й Ужгород, навіть, коли б вони самі не зволілися. Уенерівський Київ, чи зпід знаку скоропадщини—ніколи не зможе ні не схоче цього зробити. І тому скоропадщинам й уенерівщинам готується ворогами України ролля—бути непопулярними й нікчемними “урядами” слабої України!

За сьогоднішнім блофом, фразою й нахабною чванькуватістю скоропадщини криється мізерна гризня за повний жолуб, авантюри з проститутками, підривання українського авторитету в світі. Скоропадський свідомий того, що він доволі скомпромітований і тепер він активізує свого сина—“престолонаслідника”. Того сина, що, вихований в московській атмосфері ванзейського затишку, почав свою політичну “діяльність” від нападів на українську визвольну боротьбу. Українське підпілля для нього “смородливе”, зате пахучими були йому все московські балі в Берліні! І Павлам і Данилам Скоропадським разом з їх спільниками мусить Українська Нація підорвати всяку можливість жирування на українській політиці! Ця московська агентура, політична проституція й скандальна авантура шкурників і “гохштаплерів”, що їй на ймення скоропадщина, мусить нарешті зникнути!

МАТЕРІАЛИ

- 1) Н. М. Могилянський: Трагедія України. 2) Юрій Галля: Крайній Героїзм. 3) Там же. 4) Записки генерала Врангеля: Южний фронт.
- 5) Ген. Черячукін: Донская Літопись. 6) Герцог Г. К. Лейхтенбергский: Воспоминания оьь “Украині”. 7) Там же. 8) Генерал Деникин: “Очерки русской смуты”. 9) Иван Ниживин: Записки о революціи. 103 Кришневский: Крым. 11) Ген. Лукомский: Спогади. 12) Ген. Краснов: Спогади. 13) Ген. Черячукін: Донская Літопись. 14) Уривки із спогадів П. Скоропадського: “Хліб України”, т. VII, т. 15—18) Там же. 19) Д. Дорошенко: “Трагедія України на Україні”. Голос Минувшого пр. 5, 1937. 20) Ген. А. Деникин: “Очерки русской смуты”. 21) Герцог Г. К. Лейхтенбергский: Воспоминания оьь “Украині”. 22) Там же. 23) Н. М. Могилянський: “Трагедія України”. 24) Там же. 25) А. Марголінь: Украина и политика антанты. 26) Кн. Е. Трубецкой: Из путевых записок беженца. Арх. русс. рев. т. XVII. 27) Дм. Дорошенко: Замітки до історії 1918 р. на Україні. “Хліб України”, т. V. 28) В. І. Гурко: Спогади. Арх. русс. рев. т. XV. 29) С. Залеский: “На великом изломе” Арх. русс. рев. т. XI. 30) Проф. Дм. Дорошенко: Ілюстрована Історія України. 31) Павло Христюк: Українська Революція. 32) Там же. 33) Дм. Дорошенко: “Мої спомини про недавнє минуле”. т. III. 34) Кобилянський: “Українське посольство в Туреччині”. “Нова Україна”, VI-VII 1925. 35) Павло Христюк: Українська Революція, т. III. 36) Павло Христюк: Українська Революція, т. III. 36) Дм. Дорошенко: “Ілюстрована Історія України”. 37) Ген. П. Залеский: Южная Армія. Донская Літопись т. 3. 38) Дм. Дорошенко: “Ілюстрована Україна”. 39) М. Сціборський: Гроза Москви. “Новий Шлях”, серпень 1934. 40) П. Христюк: Українська Революція. 41) Ген. Черячукін: Донская Літопись. 42) Ген. А. И. Деникин: “Очерки русской смуты”, т. IV. 43) Дм. Дорошенко: Ілюстрована Історія України. 44) Там же. 45) Герцог Лейхтенбергский: Как началась Южная Армія. Архив русс. рев. т. VIII. 46) Там же. 47) Дм. Дорошенко: Ілюстрована Історія України. 48) Дм. Дорошенко: Мої спогади про недавнє минуле. 49) Там же. 50) П. Христюк: Українська революція т. III. 51) Ген. Черячукін: Донская Літопись. 52) “Українська Партія Самостійників Соціалістів” Збірка. 53) “Устинов: “Записки начальника контрь-разведки”. 54) “Нова Рада” з 26 жовтня, 1918. 55) Н. М. Могилянський: Трагедія України. 56) “Нова Рада” з 27 вересня 1918. 57) М. Сціборський: “Трагедія України”. “Новий Шлях” з 7 серпня, 1934. 58—61) Павло Христюк: Українська революція, т. III. 62) Л. Кобилянський: Українське посольство в Туреччині, “Нова Україна”, 1925. 63) В. Королів: Кінець гетманату. “Дніпро” за 1928 рік. 64) “Последние Новости”, Париж 13 серпня 1937. 65) Збірник Хліборобської України, т. I. 66) “Новий Шлях” 16 червня 1936. 67) За “Ділом” з 1 серпня 1937. 68) “Наш Клич”, Буенос Айрес, т. 23—28 1936. 69) Передмова до “Володаря” Макіявеллі. 70) Збірник Хліборобської України том I. 71) “Русс. Літопись” т. II. 72) “Возрожденіе” за 12 грудня 1937. 74) Дм. Дорошенко: “Ілюстрована історія України”.